

„...én állandó
liturgiát szenvedek el
a költészet úrfölmutatása
körüli...”
(Dilemma)

Halmi Tamás 13

AKIT MEGVESZ AZ ISTEN MELEGE

Vasadi Péter költői világa

(I. Angyal szegte ke- nyér)

Vasadi Péter (1926)

nemcsak kortárs irodal-
munknak: a katolikus esz-
mélkedésnek is kivételes

alakja. Hosszú évtizedek óta az örök ígázatében alkot és gondolkodik; sok-
féleképpen beszél ugyanarról, elaprózva is az egyről, az egyetlenről.

Esszéit a lírikus írja, verseiből a teológus szól. Művészete a keresztény
művelődés fontos állomása. Szellem és szeretet fogódzik össze mondataiban;
esztétikája ebben az értelemben bibliai, szigora ebben az összefüggésben
szolgálat.

Jó irodalmat sokan művelnek. Ám Vasadi Péter írásai többek ennél:
jóságosak. Tisztán látják a tisztát – a szépségben a szentet. (Közel hajolva
minden arc gyönyörű.)

A szabad beszéd ünnepében vesz részt az olvasó, ha Vasadi-kötetet
lapozgat. A háttérben, a kegyelem diszkrét takarásában, angyal szegi meg a
kenyeret.

(II. Korszerűen magyar, szabadon keresztény)

Első önálló verseskötetét,
a *Jelentés Babylonból* címűt csak 1974-ben – a Tandori Dezső, Petri György,
Oravecz Imre nevéhez köthető lírafordulat idején –, negyvennyolc esztendő-
sen adhatta ki. (Az ez idő szerinti legfrissebb mű immár a huszonkettedik a
sorban: *Tetőzés*, 2014.) Kossuth-díja és számos egyéb elismerése tanúskodik
arról: a kortárs irodalmi köztudat immár értékén kezeli ezt a kivételes élet-
művet. – Ha indulását késleltették is kultúrpolitikai körülmények, visszate-
kintve úgy látni, Vasadi pályája: folyamatos megérkezés.

Művészetének legsajátabb érdeme – monográfusa, Szénási Zoltán sza-
vaival – „a keresztény hagyomány és az irodalmi modernség összehangolása”.
Nem valaminő művészeti önérdek jegyében, de közösségi ethosztól is fűtve:

„Keresztény Magyarországot akarni a nagy, nem keresztény magyar
tömegek ismeretében annyit tesz, hogy – legalábbis lélekben – vagy mellő-
zöm őket a hazájukban, vagy bízom a(z erőszakos) térítés hatásában. Egyik
út sem járható. Sőt, keresztényként mindkettőnek ellene mondom, s éppen
az ő szabad lelkiismeretük védelmében. Nem keresztény Magyarországot

akarok, hanem szabad, független és korszerű Magyarországot, melyben (mint kereszténynek) hirdetem, s hirdetem is Isten ígét, ha alkalmas a mindenkori Magyarországon, ha alkalmatlan” (*Sürget az idő*).

14 **(III. A reménytelenség szólamai)** A magyar irodalom hagyományosan a tragikus perspektívák, a depresszív tónusok, az elégikus ambíciók elkötelezettje. (Az *Ómagyar Mária-siralomtól* a *Himnusz*on át József Attila költészetéig – s a legtöbb kortárséig – sorolhatók a sötét igazmondás példái.) Literatúránkban sem a humor retorikai alakzatai (az ironia, a groteszk, az abszurd), sem az üdvtörténeti távlatok metafizikus derűje nem vált hagyományteremtő, paradigmaalkotó, kánonformáló erővé. S hogy mit szegez szembe ezzel a mélyen európai, halálközpontú létszemlélettel Vasadi Péter művésze? A kereszténység halhatatlanság-központú létszemléletét. Szeretetre berendezkedő versnyelvi magatartást; nem letargikus, hanem liturgikus versbeszédet; Krisztus-tudattá nyíló verstudatot. Mint az ugyancsak a katolicitás élménykörében munkálkodó Czigány György vagy a holisztikus misztikát költészeté egyetemesítő Fodor Ákos: Vasadi Péter is az örömhírnökök, a világba világosságot hozó kevesek közé tartozik. Munkássága nem kevesebbet vállal és *teljesít*: segít fénné szeretnünk egymást.

(IV. Hagyomány és hűség) Az életművét éltető tradíciókat keresve egyrészt a keresztény eszmélet poétikai kultúráját (Babits Mihály, Pilinszky János, Rónay György), másrészt misztikával érintkező teológiai irodalmat (John Henry Newman, Simone Weil, Thomas Merton) találunk. E hagyományokhoz Vasadi Péter azzal hű, hogy nem követi, nem másolja, nem ismétli őket; pontosabban csak annyiban, amennyiben alázatosan szabadon alkot maga is. Nem hozzájuk hű, hanem hűségük *tárgyához*. Röviden szólva: Istenhez. Hosszabban kifejtve: Istenhez, Istenhez, Istenhez. – Pascal írja: „A legtanultabbak visszamennek egészen a világ kezdetéig. Az angyalok még náluk is jobban és még messzebből látják”. Úgy lehet, a Vasadi-versek az angyalok szemével látnak.

(V. Reflektált misztika) Az elmélkedés szigora és a szeretet kegyelme, keresztetlen misztika és furfangos filozofikum, a szabadság teológiája s földön járni sosem szűnő gondolatiság: ezek együtt munkálkodásától oly rétegzetten teljes jószerevel minden műve; s attól, hogy mindahány szöveg számot vet saját szöveg voltával: a nyelv lehetőségeivel, korlátaival (s e korlátok lehetőségeivel). Filozófiája mindig nyelvfilozófia is; ami egy betűvetőtől ugyan elvárható, általánosságban mégsem megszokott erény. – Jellemző, hogy Vasadi „öregkori” lírája is *inverz* természetű: nem az elmúlás alanyi féltelme hatja át, hanem az önfeladó segítségnyújtásban (az ápolás-gondozás

mindennapos teendőiben) meglelt szolgáló öröm, a Másikban (a szeretésben) újra és újra fölfedezett, irgalmas kiszolgáltatottság ragyog föl benne.

A katolicitás Vasadinál valóban egyetemes eszme- s érzelmköre teszi, hogy versei: létolvasatok; egy, ama Pilinszky adta értelemben „evangéliumi esztétika” megtestesítői. Megtestesülései. – Ilyennek képzeljük a szentírástudás esztétikai humanizmusát. 15

(VI. A versszellemtől az alaktanig) A szabadvers mint a szabad beszéd ünnepi alkalmá; már-már avantgárd energiák az archaikus létbizalom strófáiban; hol aforisztikusan csupasz, hol vallomásosan személyes dikció; a költői retorika anyanyelvyszerű áradása; a szerelmes szólamok mélyén is a krisztusi jelenség hallgatag fensége (Vasadi költészetének titkos főhőse a kezdetektől és mindvégig Jézus!); a poétikai eszköztár *posztmodernen túli* megújítása a *Mindenki aranyat sejt* (1993) című kötetben: hosszasan sorolhatók a meghatározó formajegyek, a jellegadó tartalmi vonások. S mind azért áll jól, hogy megmutatkozhassek a korszerűben az örök, az elevenben a halhatatlan. (Csak egy jellemző példa az alkotói tudatosságra-igényességre: Vasadi kötetcímei csaknem kivétel nélkül más-más nyelvtani szerkezetbe rendeződnek.)

Kísérletező, mert szabad művészet a Vasadi Péteré. – Ha a költött formák kísértésénél jótékonyabbnak bizonyul is a szabadvers poétikája, amint a patrióta kultúrkritikai hévénél is hitelesebbnek s távlatosabbnak rémlik a szeretet és megbocsátás lelkülete-nyelvisége.

(VII. „Zenéből vagyunk”) Az arany, a fény, a tűz, az erdő vagy a madár: csak néhány elem a Vasadi-versek gazdag motívumrendszeréből. Ezúttal csupán egyet emelünk ki; a talán leglényegibbet – mert lényegekből fakadót. A zene toposzát.

Bachtól Rachmaninovon át Richterig, Gouldig (sőt Bob Dylanig s Eric Claptonig) Vasadi Péter művei az egyetemes zenetörténet számtalan alakját fölidézik – hogy alkotói vagy előadói erejükben az isteni teremtőerő *folytatására* ismerjenek rá: „...az egészek összeadódnak, s azt / mondjuk: / élet, öröm, romlás, te, megawatt, / Kozmosz; / Isten fűgája, szólamai” (*Tabula rasa. J. S. Bachnak*); „Teljesség van. / Bach a neve...” (*Zene, vég nélkül*). A művész iránti rajongás a művészi tett előtti hódolatot rejti: „Ne álljon árnyékba az ember / ha süt valakiből a Nap” (*Glenn Gould a neve*); a nyelvi esztétikumnál nagyobb szépség a hallgatás katarzisáig vezet: „Te elhallgattatod / a költőt” (*Bartók*). Itt az epifánia eseménye is muzikális aktus: „ott vagy te is a szobában / ahol alszom. / arvo pärt csellókórusa borul / rád / s összecsapódik előtted, mint / egy lila bársonyfüggöny” (*Címtelen 2.*); s a puha jazz világmegtartó hatalma éppúgy ontológiai evidencia („Mintha a közelgő

harag tornádója / elől / lágyan becsomagolnád a tengerpartot” – *Ellingtonnak*), amiképp a zenei egzotikum mítoszi varázslata is létigazságként mutatkozik be: „A ciprusok lelombozódnak. / Készül nagy ámulat. / Világít Shíva-homlokod és / mint a szitán, neveden átömlik / a Gangesz, Ravi
16 Shankar. Koponyád / gyémánttömb, Ravi Shankar, olajos / emberi bőr növi be, de / bozontodból így is kivillog” (*Hangverseny*). – Más szóval, más hanggal: „Steve Reich, igazad van. / Csak a zenéről szóljon a zene” (*Eucharisztikon*).

„Isten beszél. A világ: szavainak rezgése csupán. Amikor az emberi zene rést üt szívünkön, e résen át is az ő szavát halljuk, s amikor megérteni véljük a csendet, akkor is Isten beszéde jut el hozzánk a világ csendjén keresztül” – írja Simone Weil. „...a nagy zene éppúgy gondolkodás, akár a filozófia, sőt az evidenciák talán még sokkalta magasabb rendű érvényességét tárja fel” – teszi hozzá Pilinszky János. S mintha e ráismerésekkel volna rokon Vasadi fölfogása is, mely annyi vers mellett számos esszében is hírül adja az Ige zenei eredetét, a Logosz lekottázhatatlan zsenialitását: „Zenéből jött minden s jöttünk mindenestül, s zenében és Zenébe térünk vissza. S talán lehet, hogy ez a szó, »zene« már nem is alkalmas, vagy egészen alkalmatlan annak a zenének a megnevezésére, ami túl van a zenén, mégis – már-már fölfoghatatlanul – zenei. / Legyünk résen. Zenéből vagyunk. Imádkozhatunk” (*A zenéről*). – „...a Lét zenei forrása mindennek s mindenkinek; Isten amennyire Csönd, annyira Zene. Ami Istentől van, zenei van...” (*Jegyzet-lapjaink*). – „...a valóságot egyetemes zeneiség jellemzi s hatja át. / Az igazságot is” (*Valóságról, világosságról*).

(VIII. Közelképek) „Nem érti az ember, / miért van más is, / mint a zene” (*Zene, vég nélkül*) – „Mindig akad ember, / ki igaz, mint a növény” (*Baráti beszély egy piacon*) – „A talajavesztett / találja meg a Földet” (*Zene, vég nélkül*) – „Nincs egyedüllét. Nincs” (*Só*) – „Eddig belőle élt. / Most majd Neki. / Ettől lesz végre önmaga” (*Kegyelem*) – „egy az ember, / a bűn osztja meg / gyilkosra, áldozatokra” (*Megszakított örökélet*) – „Nem tévednek az égben” (*Tavaszi-nyári köszöntő*) – „Csak a / szegénynek áldott, amije / van” (*Kifoszt-hatták*) – „Nincsenek kerülőútjaink. / Ki-be járunk egymásban” (*Rafael Arnáiz Barón pihen*) – „Egész arca szeret komoran” (*Babits szeme*) – „A nagy Történetek halhatatlanok, / feleim, hallásfogyatkozás idején is” (*Egy szubjektív dohogás[a]*) – „Mindenfelé előre van” (*Más*) – „egyszerre kell majd / megmutatni s elrej- / teni a benti drágakőt, / mely húsfényben ragyog” (*Kegyelem*) – „Az erőnek / nincs semmi esélye. / Kifulladás. Te a rosszat / fordítsd magad ellen, / mondta Pilinszky” (*A sötét fénye*) – „térdre, igenis” (*Vesztéglés piacon*) – „A ragyogás nem akar / nyerni. Veszteni nem tud, / hisz semmije sincs” (*Kétszólamú*) – „ahogy az ő- / pillanatok háttérzaja / ma is mélyen

morajlik, / hallom Istent énekelni. / hasonlíthatatlanul. / nem dallam ez, de ének. / valami abszolút zene. / örömben sír a Teremtés” (*Igen*). (Alkalmi montázsunk eredetkönyve: *Tetőzés*, Napkút Kiadó, Budapest, 2014.)

(IX. Prózaí távlatok) E költői világ nyitottságára s tágasságára vall, 17 hogy prózaí munkákat is szervesen magába fogad. Egy fontos regényfordítás (Lanza Del Vasto: *Júdás*, 1983) és egy esszéisztikus-filozofikus beszélgetőkönyv (*A kígyó bőre. Nyolc dialógus a létről*, Végh Attilával, 2005) mellett a költő három szép- s több értekező prózaí kötetet is jegyez. A *szüntelen mormolása...* (1991) félig esszé-, félig levélregény; a *Tettetés nélkül* (1995) karcolatokat s elbeszéléseket ad közre; a *Ha az áldozat elszabadul* (2004) a háborús irodalom hagyományából emelkedik föl látomásos példázattá, epikus költészetté. S mint ezek, a szerző tucatnyi esszékötete (valamint egyetlen kifejezett kritikagyűjteménye: *Csoportkép*, 1998) is a hit kérdései körül fejlík ki. Amely kérdések Vasadinál rendszerint sejtések, sugallatok, ráérzések – ha nem rögtön válaszok – alakját öltik. Képes esszébeszéde a fogalmi retorika pontosságát és a lírai megszólalás szépségét boronálja egybe; epikusi nyelve a poézissé tisztított próza gyönyörű példája.

(X. A megértés keltette hő) „Embernek lenni azt (is) jelenti: éppen abban segítek neked, bárki légy is, és akár tudtodon kívül, amiben kell is, hogy segítsék; ez neked szükséges, neked meg kell.” – „Cin-kosan szabadok vagyunk...” – „Nincs csekély, lényegtelen hazugság. Mind életet öl, s apránként rombolja a létezés iránti bizalmat.” – „Igen, a művészet. De csak ha már-már vértanúság.” – „...vissza kell térnünk a jóhoz, s kinek-kinek úgy, ahogy tud.” – „...a költészet Isten bioritmusa.” – „Az ember megváltója nélkül nem is értheti, hogy meg kell őt váltani.” – „Akinek van megváltója, maga is megvált.” – „...csak akkor van igazunk, ha szeretünk és ha irgalmazunk.” – „Boldog az az ember, aki lélemben ma is pásztor.” – „Olvasni, gondolkodni annyit tesz, mint ténylegesen hozzáadni a megértés keltette hőt a Teremtettek éltető hőállományához, hogy így késleltessük, s mintegy a kellő idejére késztessek az entrópiát...” – „Tomáš Halík szerint a vallásos ember csak szabadgondolkodó lehet, mivel Isten az ihletője, s Nála szabadabb gondolkodó nincs.” – „[a hit] Akarással könnyű madárröpülés – nyílzáporban.” – „...csakis az alkotói módon élt élet értelmes, (a maga esélyei közepette) teljes, hasznos és szép...” – „...a művészet nem a nemlét, hanem a drasztikus nincs tövében kel ki...” (A szemelvények forrása: *Sokan vagyok. Esszék*, Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2014.)

(XI. Ünnepe az egész) A keresztény létfölfogás jegyében megszólaló irodalom ritkán képes kiszabadulni az ideológiai zárttság retorikai csapdájából, az esztétikum öntörvényűségével nem számoló alkotásmód lefokozott művészetéből. Vasadi Péter költészete – amelynek „tulajdonképpen egyetlen célja van: megmutatni, miképp azonosulhatunk a jézussal, s benne a létezés mélységével, s magasságával” (Rónay László) – ebben az összefüggésben páratlan teljesítménynek tetszik. A költő művei az

*Ami a legszebb, az a szent
(Hölderlin futása)*

tételét saját esztétikájuk összetettsége révén igazolják.

A békeség beszéde, az irgalom nyelve e líráé. A szeretet megvallásának poétikája alakítja minden darabját. Egyenletesen magas színvonalon.

Egy négy soros a misztikus tapasztalatról mint mindennapivá tehető élményről beszél:

*Mielőtt nyitnád szemedet,
hallgatózz.
Miután hallottál, láss;
ünnepe az egész
(Tanács).*

Másutt a hitté emelt létbizalom válik szövegszervező erővé:

*Valaki elrettentő pillantásával
arany keretbe von.
Erdő suhog tekintetében
(Confiteor).*

A kegyelmi létállapot közösségi alkalma is több vers tárgya:

*igék selyme csapkod fölöttünk
s mindenfelől a világosság
arcunkba süt
s visszasüti arcunk mindenfelé
a világosságot
(Hazatérők);*

*Egymást öelve énekeljük
a zsoltárokat.
Aztán kitör s egyszerre csordul örömünk
mindenfelől, mint aranyló olaj
(Este).*

19

És ugyancsak a fény metaforikája tolmácsolja a kreatúraként önmagára ismerő én identitásának alliterációval s belső rímmel megszélidített bonyolultságát:

*Nincs más, mitől
ragyoghatok:
szerelmem s szégyenem
(Nyolcsoros).*

E költészet számos önreflexiója közül az egyik legszebb az a három sorba sűrített ars poetica, amely a szabadság antropológiáját az irodalom misztériumból eredezteti. Eszerint

*a nyelv
szabad akarata a
költészet
(Csillagos vers).*

Ha pedig valóban szabad, úgy az sem a csoda eseménye, ha önmagánál többnek nyit utat. Ha

*Nap száll föl a szavak közt
(Kegyelem).*

(XII. Summa) „Közelebb írni magam az Istenhez. Micsoda ostobaság. Miközben nem mondhatom, hogy teljesen légből kapott dolog lenne. Mégis sántít valahol, mégis csak egy az ezerféle öngazolás közül” – vívódik egy esszéjében Gyórfy Ákos. De állítása igazát épp e vívódás hitelesíti – s terjeszti ki az olyan szerzőkre, mint Vasadi Péter.

Ha a költő közelebb írja, az olvasó közelebb olvassa magát – kihez? Mihez? A végső válaszokért sosem késő kifülni a versek beszélgetését. – „A magasabb Önvaló – Isten – mindig talál emberi száját, amelyen keresztül hozzánk szól” (Elisabeth Haich: *Beavatás*).